

TIESU IESTĀŽU SADARBĪBA CIVILLIETĀS

Preču, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte un personu brīva pārvietošanās pāri robežām pastāvīgi pieaug. Civillietās ar pārrobežu ietekmi Eiropas Savienība attīsta tiesību iestāžu sadarbību, veidojot saikni starp dažādām tiesu sistēmām. Galvenie mērķi ir tiesiskā noteiktība un viegla un efektīva tiesu iestāžu pieejamība, kas nozīmē vienkāršu kompetentās jurisdikcijas noteikšanu, skaidras norādes par piemērojamiem tiesību aktiem, kā arī ātras un efektīvas spriedumu atzīšanas un izpildes procedūras.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 81. pants; Līgumiem pievienotais Protokols Nr. 21. un Protokols Nr. 22.

MĒRĶI

Eiropas tiesiskuma telpā nedrīkstētu kavēt personu tiesību īstenošanu vai atrunāt personas no viņu tiesību īstenošanas. ES dalībvalstu tiesību un administratīvo sistēmu nesavietojamībai un sarežģītībai nevajadzētu būt šķērslim. Tiesību akti šajā sarežģītajā un jutīgajā jomā attiecas uz klasiskajām civiltiesībām, kas ietver ne vien plašu jomu klāstu no ģimenes tiesībām līdz tirdzniecības noteikumiem, bet arī procesuālās tiesības, kas vēl nesen bija ekskluzīva dalībvalstu prerogatīva.

Ar starptautiskajām privāttiesībām ir paredzēts skatīt visu ar privātpersonu attiecībām saistītu jautājumu pārrobežu aspektus, piemēram, ģimenes tiesības, īpašuma tiesības un līgumtiesības. Pasākumi saistībā ar ģimenes tiesībām ar pārrobežu ietekmi ir jāpieņem Padomei vienbalsīgi (LESD 81. panta 3. punkta otrā daļa). Galvenie līdzekļi piekļuves atvieglošanai pārrobežu tiesvedībai ir savstarpējās atzīšanas princips, kas balstās uz dalībvalstu savstarpēju uzticēšanos, un tieša sadarbība starp valstu tiesām.

Savienības veiktie pasākumi saistībā ar tiesu iestāžu sadarbību civillietās ir galvenokārt vērsti uz šādu mērķu sasniegšanu:

- nodrošināt iedzīvotājiem augstu tiesiskās noteiktības pakāpi pārrobežu civiltiesiskajās attiecībās;
- garantēt iedzīvotājiem vieglu un efektīvu piekļuvi civiltiesām pārrobežu strīdu risināšanai;
- vienkāršot dalībvalstu civiltiesu iestāžu pārrobežu sadarbības instrumentus;
- atbalstīt tiesnešu un tiesu iestāžu darbinieku apmācību.

Visi sagatavojamie tiesību akti ir jānosūta dalībvalstu parlamentiem (Līguma par Eiropas Savienību (LES) 12. pants). Turklāt dalībvalstu parlamentiem ir tiesības iebilst pret lēmumiem attiecībā uz noteiktiem ģimenes tiesību aspektiem ar pārrobežu ietekmi. Šādus lēmumus ar parasto likumdošanas procedūru var pieņemt tikai tad, ja nevienas dalībvalsts parlaments pret tiem neiebilst (LESD 81. panta 3. punkta trešā daļa).

SASNIEGUMI

A. Primāro tiesību attīstība attiecībā uz tiesu iestāžu sadarbību civillietās

Pieņemot dibināšanas līgumu, tiesu iestāžu sadarbība civillietās nebija iekļauta Eiropas Kopienas mērķu sarakstā. Tomēr Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 220. pantā bija paredzēts, ka dalībvalstīm ir jāvienkāršo “formalitātes, kas reglamentē tiesu spriedumu un šķīrējtiesu nolēmumu savstarpēju atzīšanu un izpildi”. Tiesu iestāžu sadarbība civillietās ES darbības jomā tika oficiāli iekļauta ar Māstrihtas līgumu saistībā ar tieslietu un iekšlietu pīlāra starpvaldību sadarbību (1.1.3.). Ar Amsterdamas līgumu tiesu iestāžu sadarbība civillietās tika iekļauta Kopienas kompetencē, to no Līguma par Eiropas Savienību pārceļot uz Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, tomēr šai sadarbībai nebija paredzēts piemērot Kopienas metodi. Nicas līgums (1.1.4.) paredzēja, ka regulējums attiecībā uz tiesu iestāžu sadarbību civillietās (izņemot ģimenes tiesību jomu) tiks pieņemts saskaņā ar koplēmuma procedūru.

Tamperes Eiropadome 1999. gada oktobrī noteica Eiropas tiesiskuma telpas izveides virzienus. Konstatējot nepilnības Tampere programmas īstenošanā, Hāgas Eiropadome 2004. gada novembrī ierosināja jaunu rīcības plānu 2005.–2010. gadam. Hāgas programmā bija uzsvērtā nepieciešamība turpināt savstarpējās atzīšanas īstenošanu un attiecināt to uz jaunām jomām, proti, laulāto mantiskajām attiecībām, mantojumiem un testamentiem. Hāgas programmai sekoja Stokholmas programma – ceļvedis brīvības, drošības un tiesiskuma telpas turpmākajai attīstībai piecu gadu laikposmā no 2010. gada līdz 2014. gadam.

Ar Lisabonas līgumu (1.1.5.) tika noteikts, ka visi tiesību akti, kuri reglamentē tiesu iestāžu sadarbību civillietās, jāpieņem saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru. Vienīgi ģimenes tiesību akti arī turpmāk tiks pieņemti saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru, t.i., Padome, iepriekš apspriežoties ar Eiropas Parlamentu, pieņem vienprātīgu lēmumu.

Būtu jānorāda, ka saskaņā ar Līgumiem pievienoto Protokolu Nr. 21 un Protokolu Nr. 22 Dānijai, Īrijai un Apvienotajai Karalistei ir piešķirts atbrīvojums attiecībā uz LESD trešās daļas V sadaļu (brīvības, drošības un tiesiskuma telpa). Īrijai un Apvienotajai Karalistei ir elastīgas izvēles tiesības attiecībā uz šajā jomā pieņemtajiem tiesību aktiem, kas ļauj tām piemērot vai nepiemērot tiesību aktus un likumdošanas iniciatīvas, katru gadījumu izskatot atsevišķi (Līgumiem pievienotais Protokols Nr. 21). Turpretī Dānijai tiek piemērots konkrētāks atbrīvojums attiecībā uz brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, un tas nozīmē, ka Dānija šajā politikā nepiedalās vispār. Sarunās par Lisabonas līgumu Dānija panāca iespēju pārvērst atbrīvojumu par elastīgām izvēles iespējām, kuru pamatā ir Īrijas un Apvienotās Karalistes atbrīvojuma modelis (Protokols Nr. 22). 2015. gada 3. decembrī tika rīkots referendums, lai apstiprinātu šīs iespējas izmantošanu (4.2.1.). To noraidīja ar 53 % vēlētāju balsīm.

B. Galvenie pieņemtie tiesību akti

1. Kompetentās jurisdikcijas noteikšana; tiesas nolēmumu un ārpus tiesas lēmumu atzīšana un izpilde

Galvenais instruments šajā jomā ir [Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12. decembra Regula \(ES\) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās \("Briseles I regula"\)](#). Šīs regulas mērķis ir saskaņot kolīziju normas dalībvalstu jurisdikcijās, kā arī vienkāršot un paātrināt spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. Briseles I regulas noteikumus papildina [Padomes 2003. gada 27. novembra Regula \(EK\) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību \("Briseles IIa regula"\)](#). Mobilitātes paaugstināšana nozīmē ģimenes saišu veidošanu starp dažādu valstu valstspiederīgajiem. Divu valstu valstspiederīgo pāriem ir jāzina, kā nosaukt savus bērnus, un šķirtenīem ir jāspēj uzsākt jaunu dzīvi citā valstī, nepārtraucot kontaktus ar saviem bērniem. Gadījumos, kad bērnus ir nolaupījis viens no vecākiem, ir spēkā Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem^[1], kurai ir pievienojušās 99 valstis (2018. gada oktobrī), tostarp visas ES dalībvalstis, un kuras pamatā ir ļoti vienkāršs mērķis – nolaupītā bērna ātra atpakaļatdošana. Paralēli 15 gadus ir spēkā Briseles IIa regula, taču notiek daudzas diskusijas par tās uzlabošanu šajā ziņā.

Lai atvieglotu uzturlīdzekļu starptautisku piedziņu, Padome 2008. gada decembrī pieņēma [Regulu \(EK\) Nr. 4/2009](#). Šajā regulā vienā tiesību aktā ir apkopoti vienoti noteikumi par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi, kā arī par valstu iestāžu sadarbību. Lai uzlabotu un paātrinātu pārrobežu maksātspējas procedūras, tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 20. maija Regula (EK) 2015/848, ar ko šajā jomā nosaka vienotus noteikumus par jurisdikciju, atzīšanu un piemērojamiem tiesību aktiem. Lai atceltu eksekvatūru attiecībā uz lēmumiem par neapstrīdētiem prasījumiem, Parlaments un Padome pieņēma [Regulu \(EK\) Nr. 805/2004](#), ar ko izveido Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem. [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES\) Nr. 650/2012](#) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un publisku aktu akceptēšanu un izpildi mantošanas lietās un par Eiropas mantošanas apliecības izveidi tiecas novērst šķēršļus, ar kuriem saskaras iedzīvotāji, īstenojot savas tiesības starptautiskas mantošanas kontekstā.

Nemot vērā atšķirīgās juridiskās sekas, ko rada laulību un reģistrētu partnerattiecību īpašās iezīmes, Komisija 2011. gadā iesniedza divus atsevišķus priekšlikumus regulām par starptautisku pāru īpašumtiesību regulējumu. Viens no priekšlikumiem attiecas uz jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem un nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību lietās, bet otrs – uz lietām par reģistrētu partnerattiecību mantiskajām sekām.

2. Kolīziju normu saskaņošana

ES līmenī ir pieņemti vairāki instrumenti visbūtiskāko jautājumu risināšanai saistībā ar starptautiskajām privāttiesībām (proti, Briseles un Romas regulas). Parlaments un

[1]1980. gada 25. oktobra Konvencija par bērna starptautiskas nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem.

Padome [2008. gada 17. jūnijā pieņēma Regulu Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām \("Romans I regula"\)](#). Pieņemot [2007. gada 11. jūlija Regulu \(EK\) Nr. 864/2007 par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām \("Romans II regula"\)](#), tika ieviests vienots kolīziju normu kopums attiecībā uz ārpuslīgumiskām saistībām civillietās un komercietās. Tādējādi regulas mērķis ir uzlabot tiesisko noteiktību un tiesvedības iznākuma paredzamību. Kolīziju normas uzturēšanas saistību jautājumos ir noteiktas Padomes 2008. gada 18. decembra Regulā (EK) Nr. 4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Attiecībā uz laulības šķiršanas un laulāto atšķiršanas lietās piemērojamām tiesībām Padome 2010. gada decembrī pieņēma [Regulu \(ES\) Nr. 1259/2010](#), kas nodrošina precīzu un pilnīgu tiesisko regulējumu attiecībā uz to, kādi tiesību akti piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai. Attiecībā uz starptautiskiem mantojumiem Regulā (ES) Nr. 650/2012 līdzās citiem jautājumiem ir reglamentēti arī piemērojamie tiesību akti.

3. Tiesu pieejamības veicināšana

Lai uzlabotu tiesu pieejamību pārrobežu strīdos, Padome pieņēma Direktīvu 2003/8/EK, ar ko nosaka kopīgus obligātus noteikumus attiecībā uz juridisko palīdzību. Direktīvas mērķis ir garantēt atbilstošu juridiskās palīdzības līmeni pārrobežu strīdos visiem, kuru rīcībā nav pietiekamu resursu. Lai Eiropas iedzīvotājiem un uzņēmumiem nodrošinātu vieglāku un efektīvāku piekļuvi tiesai, Savienība ievieša kopīgus procesuālos noteikumus vienkāršotai un paātrinātai pārrobežu strīdu izšķiršanai attiecībā uz maza apmēra prasībām un neapstrīdētu finanšu prasījumu pārrobežu piedziņu visā Eiropas Savienības teritorijā. Šajā nolūkā tika pieņemta [Regula \(EK\) Nr. 861/2007](#), ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām, un [Regula \(EK\) Nr. 1896/2006](#), ar ko izveido Eiropas maksājuma rīkojuma procedūru. Šīs procedūras ir fakultatīvas un papildina valstu tiesību aktos paredzētās procedūras. [Direktīva 2008/52/EK](#) paredz kopīgus noteikumus par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās, lai palielinātu tiesisko noteiktību un līdz ar to veicinātu šīs metodes izmantošanu strīdu risināšanā.

4. Valstu civiltiesu iestāžu pārrobežu sadarbības instrumenti

LESD 81. panta 2. punkta a) un c) apakšpunktā Parlamentam un Padomei tiek piešķirts pienākums pieņemt pasākumus, lai nodrošinātu spriedumu savstarpēju atzīšanu un izpildi un valstu noteikumu atbilstīgu kolīziju normu un jurisdikcijas jautājumos. Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 13. novembra Regulas (EK) Nr. 1393/2007 (pašlaik tiek pārskatīta) mērķis ir vienkāršot un paātrināt tiesas un ārpustiesas dokumentu nosūtīšanu un izsniegšanu dalībvalstīs un tādējādi paātrināt tiesvedību un palielināt tās efektivitāti. Nolūkā vienkāršot un veicināt sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās Padome pieņēma Regulu (EK) Nr. 1206/2001. Lai uzlabotu, vienkāršotu un veicinātu dalībvalstu tiesu iestāžu sadarbību un sekmētu tiesu pieejamību iedzīvotājiem, kuri iesaistīti pārrobežu strīdos, ar [Padomes 2001. gada 28. maija Lēmumu Nr. 2001/470/EK](#) tika izveidots [Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls civillietās un komercietās](#)^[2]. Tīklā ietilpst dalībvalstu

[2] [Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 18. jūnija Lēmums Nr. 568/2009/EK, ar kuru groza Padomes Lēmumu 2001/470/EK, ar ko izveido Eiropas Tiesiskās sadarbības tīklu civillietās un komercietās.](#)

izraudzīti kontaktpunkti, atsevišķos Savienības tiesību aktos paredzētas centrālās iestādes, tiesneši koordinatori un citas struktūras vai amatpersonas, kuru pienākumi ir saistīti ar tiesu iestāžu sadarbību (tiesneši, centrālās iestādes). Lai paplašinātu un pastiprinātu Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkla civillietās un komerclietās funkcijas, Lēmums Nr. 2001/470/EK tika grozīts ar 2009. gada 18. jūnija Lēmumu Nr. 568/2009/EK. Jaunais lēmums paredzēja nozīmīgu jauninājumu – tīkls tika padarīts pieejams profesionālām apvienībām, kas pārstāv tiesību speciālistus, jo īpaši advokātus, juriskonsultus, notārus un tiesu izpildītājus.

Cits līdzeklis, kā vienkāršot tiesu iestāžu sadarbību civillietās, ir attīstīt informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanu tiesvedībā. Šis projekts tika uzsākts 2007. gada jūnijā un izvērts Eiropas e-tiesiskuma stratēģijā. E-tiesiskuma līdzekļos ietilpst: [Eiropas e-tiesiskuma portāls](#), ar kuru ir paredzēts atvieglot iedzīvotāju un uzņēmumu piekļuvi tiesu iestādēm Eiropā; valstu sodāmības reģistru savstarpēja savienošana Eiropas līmenī; labāka videokonferenču izmantošana tiesvedībā; inovatīvi tulkošanas līdzekļi, piemēram, automatizēta tulkošana; dinamiskas tiešsaistes veidlapas un Eiropas tiesu tulkotāju un mutisko tulku datubāze. Komisijas ikgadējais [ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā](#) ir informatīvs līdzeklis, ar kuru ir paredzēts palīdzēt ES un dalībvalstīm padarīt efektīvāku tieslietu sistēmu, sniedzot objektīvus, uzticamus un salīdzināmus datus par tiesu sistēmu kvalitāti, neatkarību un efektivitāti visās dalībvalstīs. Šādi dati ir īpaši būtiski, lai atbalstītu reformas valstu tieslietu sistēmās.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Izņemot ģimenes tiesības, attiecībā uz kurām Padome pieņem vienprātīgu lēmumu un apspriežas ar Parlamentu, tiesu iestāžu sadarbībai civillietās tiek piemērota parastā likumdošanas procedūra. Parlaments ir aktīvi darbojies, nosakot iepriekš minēto likumdošanas instrumentu saturu. Tas agrāk ir norādījis uz to, ka ir vajadzīga patiesa Eiropas tieslietu kultūra, lai pilsoņi varētu izmantot visas tiesību priekšrocības, ko viņiem nodrošina līgumi. Šajā ziņā viens no būtiskākajiem aspektiem ir apmācība, jo īpaši juridiskajā jomā. Parlaments 2013. gada jūnijā pieņēma rezolūciju par tiesu pieejamības uzlabošanu – juridisko palīdzību civillietās un komerclietās pārrobežu strīdu gadījumā^[3].

Attiecībā uz jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem un nolēmumu atzīšanu un izpildi lietās par starptautisku pāru mantiskajām attiecībām, aptverot gan laulāto mantiskās attiecības, gan reģistrētu partnerattiecību mantiskās sekas, Parlaments 2013. gadā bija devis piekrišanu, taču šie divi tiesību akti bija gadiem bloķēti Padomē. Divdesmit trīs dalībvalstis vienojās par ciešāku sadarbību (LES 20. pants), lai sekmētu tiesību aktu projektu tālāku virzību. Komisija 2016. gada sākumā iesniedza jaunus tiesību aktu priekšlikumus, to saturu balstot uz Parlamenta balsojumu un agrāk panāktajiem kompromisiem. 2016. gada 24. jūnijā visbeidzot tika pieņemta [Padomes Regula \(ES\) 2016/1103, ar ko īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem un nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību jomā](#).

[3]OV C 65, 19.2.2016., 12. lpp.

Attiecībā uz civiltiesu iestāžu procedūrām Eiropas Savienībā Parlaments 2017. gada jūlijā saskaņā ar LESD 225. pantu aicināja Komisiju līdz 2018. gada 30. jūnijam, pamatojoties uz LESD 81. panta 2. punktu, iesniegt tiesību akta priekšlikumu par kopīgu civilprocesa standartu minimumu^[4]. Parlamenta rezolūcijai pievienotā ierosinātās ES direktīvas teksta mērķis ir tuvināt civilprocesa sistēmas, lai nodrošinātu, ka pilnībā tiek ievērotas ES Pamattiesību hartas 47. pantā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā (4.1.2.) atzītās tiesības uz taisnīgu tiesu, nosakot minimālos standartus attiecībā uz civilprocesa uzsākšanu, norisi un pabeigšanu dalībvalstu tiesās.

1987. gadā tika izveidots Eiropas Parlamenta vidutāja amats vecāku veiktas starptautiskas bērnu nolaupīšanas lietās ar mērķi palīdzēt bērniem, kuru vecāki ir divu valstu valstspiederīgie, kas ir nodibinājuši ģimeni vai izveidojuši attiecības, un bērniem, kuri ir cietuši no vecāku veiktas nolaupīšanas. Amats, kuru vienmēr ieņem kāds pašreizējā Parlamenta sasaukuma deputāts, 2018. gada aprīlī pēc *Elisabeth Morin-Chartier* ierosmes tika pārdēvēts par "[Eiropas Parlamenta koordinators bērnu tiesību jautājumos](#)", lai tas labāk atbilstu amatam piešķirtajām pilnvarām un aptvertu bērnu tiesības.

Anna Maria Corazza Bildt ieņēma Eiropas Parlamenta koordinatores bērnu tiesību jautājumos amatu no 2019. gada janvāra līdz 2019. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām. Viņas priekštecē šajā amatā bija *Elisabeth Morin-Chartier* (2017–2019), *Mairead McGuinness* (2014–2017), *Roberta Angelilli* (2009–2014), *Evelyne Gebhardt* (2004–2009), *Mary Banotti* (1995–2004) un *Marie-Claude Vayssade* (1987–1994).

Udo Bux
05/2019

[4]Eiropas Parlamenta 2017. gada 4. jūlija rezolūcija ar ieteikumiem Komisijai par kopīgu civilprocesa standartu minimumu Eiropas Savienībā (OV C 334, 19.9.2018., 39. lpp.).

